

Postoji očigledan kontrast između sve ograničenije uloge koju danas igra poezija i presudne vokacije koju vidimo da joj se obično dodeljuje. Izgleda da joj, ukoliko ona ustupa izvan i iznad svoje relativno važnosti u celini kulture, mali broj entuzijasta pripisuje snagu uvezanosti i uticajnosti. Oni osuđuju nove barbarstvo koje daje tako malo mesta jednom tako uzvišenom jeziku; oni očajnički žale za sveitim univerzumom iz kojeg je — čini im se — taj uzvišen govor crpao svoju prvu snagu i svoju eminentnu vokaciju.

Potrudicu — da se ovde, što je moguće kraće, označi sreće i nesreće ove duge istorije. U početima, koliko se po njima može suditi, poezija — pre nego nekakav jezik — konstituisaše izvestan opšti jezik. Reči tu da ona zauzima mesto pisane poezije. Stih je sve što se — takvo kakvo je — želi zadržati u sećanju. Ostalo nije ništa drugo sem reči koje se mogu izmenjivati, kratkotrajne, približne, značajne samo na licu mesta, i koje mogu — tek što su saopštile svoju poruku — bez štete da padnu u ništavilo. Za inkantaciju, za čarobnu formulu, naprotiv, smatra se da gube svoju efikasnost, ako su i najmanje na svetu izmenjive. A njihova vrednost je u načelu postojanja. Metrika služi da se, u granicama mogućeg, zaštiti dragoceni tekst protiv fatalnog uništavanja.

Ovo ovde je saopšteno krajnost; u odsustvu pisanja, svaka pouka ili rasprava koju je korisno sačuvati i preneti, mora da primi iz same stvari formu koja je što je moguće bolje štiti od klonulosti pamćenja. Otuđa univerzalna upotreba stihova. Oblast poezije prekriva, tako, čitavu oblast izražavanja. Ako poezija izgleda neobičajno privreza za inkantaciju ili za vradžbine, to nikako nije usled ne zna se kakve mračne zavere između nje i čarolije, to je pre svega zato što je, kada se iskazuju čarobnjački tekstovi, značajno ne prevartiti se u nekom slogu. To je i zbog toga što se radi o uputstvima za koje postoji interes da se sačuvaju sakrivena, tako da su se njihovi sopsvojni usprotivili da ih poveru u pisanju, kada je rukopis rođen. Često je nekakva čarolija znakova, ruma, najednom izniči, bila suprotstavljena oraojnoj, versifikovanoj čaroliji. Ali ova se održavala.

U početku, poezija jednako podrazumeva različite literarne rodove, svetovne ili svete, laičke, čarolijске ili religiozne. Posvuda, ona konkurira prozi i gotovo uvek joj prethodi Parmenid, Empedokle, pisali su u stihu svoje filozofske sisteme, a Lukrecije, kasnije, svoju fizičku raspravu. Moderni ekvivalenti Hijađe nije epopeja u stihu nego jedan roman. Reti i mir, ekvivalent fantastičnih Ulisovih avantura sa Kiklopom, Sineama, čarobnicama, morskim čudovištima i konjima-ljudožderima, ponovo je priča u prozi: Sindbadova putovanja. Ovidijev *Letopis* sadrži liturgiju i kalendar svečanosti. Hesiod, u *Poslovima i danima*, produžava kosmologiju poljoprivrednim godišnjakom.

Poezija je neodvojiva od drugih umetnosti: muzike ipe, pozorišta, isto vreme i upravo time ona se nalazi povezana sa svakim značajnim trenutkom kolektivnog ili individualnog života: epitalamije za venčanje; nenije i trenosi za pogrebe; peani za pobedu; ditirambi za pohvale; svečane pesme za rodoslovlja; himne, psalmi, litanije bogovima, nabrajanje njihovih imena, spisak njihovih atributa. Za poučavanje u nauci i didaktičke pesme; za pametne savete, gnomička poezija; za junakča dela koja utemeljuju plemenitost i jedne nacije, epska poezija; za zanose i uzdahnice srca, liriska poezija. A onda trijumfajna oda, elegija, okloga, satira, epigram. Lako bismo mogli da produžimo spisak.

Ovi rodovi nisu, pre svega i jedino, forme. Oni su određeni svojim sadržajem još više nego svojom metričkom strukturom. Najviše ako pretpostavljaju izvestan sporazum između nekog metra i nekog osobe: tuga i elegijski stih, jama i indonezija. Ali korelacija je nepostojina. Ničeg uporedjivo između ovakve jedne podela i definicije soneta ili balade, rondona ili deseterca, pantuma ili hajkaja.

Ostaje da je poezija, pri polaznoj tačci određena stihom. Taj jezik, po prirodi, ima i druge težnje, sem težnje sa samim značenjem. On se javlja podvrgnut zakonima koji mu ne pomažu da stvari imenuje sa preciznošću, nego da pripitomi pamćenje. Svaki idiom upotrebljava ove postupke koji mu najbolje odgovaraju. Veština i konvencija u tome uvek imaju veliki udeo. Pravila koja su skoro prednja stvaraju jedno iskakivanje, jednu potrebu. Pravilno ponavljanje jakih taktova, broj slogova, rasporod dugih i kratkih, nameću ritam. Kojem se uho uskoro poklanja. Sa svoje strane, ritam, rima, najavljuju jeku koja, na obećanom mestu, zadovoljava jedno prefinjeno nestrpljenje. Ritam i harmonija su obična sredstva obeleženog govora koji obiluje zvučnim oznakama. Ova svojstva mu osiguravaju u isto vreme ugled i delotvornost. Ona doprinose da se od poezije načini jedan obiljan i upečaljiv jezik.

Dolazi pisanje koje utvrđuje i ista govor: dolazi, naravno, štamparstvo koje ga stavlja na raspolaganje svima i svakom. Oklop metrike više nije koristan. Stih je raskoš. U stvari, on ne prestaje da gubi teren. On se nalazi, u isto vreme, prisiljen da dokazuje da je, bar u izvrsnim slučajevima, nezamenljiv. Poezija, dakle, sa više brizljivosti, izabira svoju oblast. Ona od sada izbegava ono što bi proza mogla da izrazi sa više lakote ili tačnosti. Ona, naravno, odbija da počiva ili pripoveda. Radije se, gotovo isključivo, trudi da evocira, to jest, da postigne da se čuje više nego što govori smisao reči.

Sledi da se dela pisana u stihu preduju. Ostaju samo poezije, to jest, komadi dužine koja je katkad značajna ali retko dužine dimenziju jedne veske. Sveka stihova je tada, zbirka koja sadrži više poezija. Ove su utoliko odnegovnije ukoliko su kraće. Razvoj koji vodi sliksid od freske do slike na nogarima, vredi, čini se, jednako i za poeziju.

Nekadašnja pozicija između proze i stihova udvaja se uskoro pozicijom između poezije i versifikacije. Ideja izlazi na videlo, potom postaje uopšte prihvaćena, najzad — uskoro je to neka očiglednost, da ima stihova koji nisu poezija i da, naprotiv, postoji poezija i izvan stihova. Onaj koji je uvek pisao samo u prozi, smatra se većim i autentičnijim pesnikom od nekog većeg versifikatora u stihovima u kojima se zapaža jedino proza podvrgnuta pravilima koji joj ništa ne dodaju. Otuda sumnja da metrika ne samo što ne pomaže poeziji, nego i da joj smeta, da pravila versifikacije ne čine ništa drugo nego uvode prislui i jednolost, da je rima ukras lošeg kvaliteta koji pravi pesnik mora da prezire.

Na kraju javlja se slobodni stih koji je protivučnost u terminima. Tipografski izgovor je sve što ga razlikuje od proze.

sve ne bi moglo da se označi rečima. One definišu stvari bolje nego emocije, osećanja ili utiske koji su fluidni i koje čula ne mogu da uhvate. Evo, dakle, grupe datosti koju nije moguće imenovati, izuzev veoma približno. Rečima u tome uspeva samo uz pomoć tako upotrebnih etiketa kao što su bol, žestina, nelikantstvo, želja, žar; sve oznakama za koje se, na kraju, svako može primoran da ih tumači, da ih ukrasi poev od svojih ličnih iskustava. Vrtak neće ništa reći, ili bar nije veoma reč izraz, sve dok mu nijedna slika ne podržava smisao. Ali ako kažem *vrtka kao palma*, kao Ulis obracajući se Nausikaji, svaka osoba koja je videla palmu, ili koja želi da je vidi, čuje šta hoću da saopštim. Čak je korisnije sugerisati ideju o vitkosti, ne imenujući je, govoreći jedino o palmi, jer je sam slušalac onaj koji je tada otkriva, koji je sebi predstavlja, čepeti, u svojoj zalih uspomena i snova, odlike ljupkosti, lakote i otmennosti koje sam nameravao u njemu da izazovem. Tako postupa i Homer — da bi evocirao mladu kneginju ili da bi prikazao duše koje nije video nitko a koje on opisu je kao grozdove vepovih miševa što drevci izleću iz neke pećine. Ovaj postupak je sasvim prirodan. Ča je čak i nezbežan.

Manje se radi o tome da se imenuju, nego da se dodaje siromaštvu nazivanja. Tačno označavanje — ime — upotunjeno je, odočeno ili ukinuto. Pesnik izražava ne

Poslednji — slabe imaginacije — postidjen i priznajući da je pobeđen, daje tradicionalni odgovor jedino kao poslednje sredstvo. U takvom jednom vezbanju, ne mogu sprečiti sebe da ne primetim ječam od mogućih prelaza zagonetke — u pravom smislu rečeno — na poetsko predstavljanje.

Zanimljivost se pokazuje preokrenuta: ona više nije u poznavanju neke tajne, neke vrste lozinke, možda, koju je učitelj preneo na neiskusne, nego u originalnom pronalasku kojim duh, pažljiv da uhvati udaljene odnose stvari, zamenjuje odgovor koji se očekuje.

Poezija, onoliko daleka koliko je smeštaju u njenoj istoriji, nije, znači, sama veština upotrebljavanja reči, kadenci, i da tako kažem, svakog fizičkog svojstva jezika, ona je jednako veština da se lažlove i izučeru najpogestnije referencije, one koje nastaju u senzibilnosti i sećanju na uvekviše i uzbudljivo odelje. Svaka reč je jedna zamka, jedno seme, jedno vrenje, tačka polaska za dušu a ne tačka dolaska za inteligenciju, kao što se dešava kad učinimo da reči posluže za tačno definisanje značenja nekog koncepta.

Poezija je, u isto vreme, umetnost stila i umetnost slike. Ona može da bude jedino ili drugo, ili oboje istovremeno. Stihom, ona pokušava da bude nezamenljiva, slikom — da bude neiskrpana. Kada se podudara ova dva obeležja, najveća poezija je dostignuta, istovremeno — slušna naslada i opčinjavajuća igra koja čoveka do dna duše uzbuđuje, obogaćuje ga i smiruje. Primećuje se, u isto vreme, zašto pesme nije moguće prevoditi, nego ih jedino ponovo stvarati: zvučni sistemi dvaju jezika ne bi mogli da se podudare, ni asocijacije ideja i emocija, simbola i veza, koji su deo svake kulture i koji isto toliko zavise od prirode tla, od sistema kliša i vetrova, koliko i od prastarih pravila uglađenosti i od najskromnijih običaja svakodnevnog života.

Shvata se, dakle, da proza — govor bez pravila — može da sadrži više poezije nego stihovi. Ništa, zaista, ne sprečava da njeni ritmovi, meksi ili diskretniji, očaravaju pamćenje na prefinjeniji i, najzad, na delotvorniji način nego neki suviše obeležen i, uskoro, dosadan ritam. Ništa ne sprečava slike da se u njoj pokazuju pravilnije i moćnije nego preterana ili banalna poredenja koja se mogu naći u stihovima i koja, isto tako, obeshrabruju, jedna svojom samovoljom, druga svojom očiglednošću.

Najzad, može se zamisliti jedna poezija koja bi bila samo ritam i melodija, ili koja bi bila samo predstava. U krajnjoi liniji, ni jedna, ni druga ne bi imale smisla. Pravilno spajanje zvučnosti moglo bi da proizvede jedino težnju za muzikom, ili da nagna ova da se žali. Neskladne reči — ujedinenje, bez itega, a ljudskom iskustvu koje opravdava njihovo zbližavanje — lutaju bez zadovoljenja.

Štampanje je spasilo stih od opasnosti da bude jednakoštvu vremenohehnički pribižište. Ono ga je rezervisalo za poeziju. Uporedo, razvoj diskurzivne i apstraktne misli omogućio je da se bolje ograniči oblast u kojoj je nezamenljiva snaga slike. Na taj način, u isto vreme kada je sebe gledala svakim danom sve svedeniju na jedan manji prostor, poezija se, tekod svastik dana, nalazila prisiljena da bude čistija i gušća. Ona je morala da zabrani sebi da bude razvučena i zamršena, posvuda rasprostranjena i, ponekad, zasuslovljena na neizdrživim trenucima. Od tada se javlja jedino nriklupanje, koncentrisanje i ipak potpuno prozima, na granici svojih moći i u njihovoj savršenoj golotinji.

— O —

Ovde počinje nova epoha u istoriji poezije. Poezija više nije vezana za rodove i dane. Ona ne priča i ne poučava. Ona sledi svoju sopsvenu vokaciju, daleko od drugih puteva na koje bi se moglo da uputi svoje tražnje i svoju strast za savršenstvom. Poezija je usamljena, oslobođena svake spoljašnje prisile, gospodarica svoje sudbine i ne polaže račune ni građanstvu, ni moralu, ni verovanjima, ni znanju. Uzdiguta kao apsolutna disciplina, i moraju da veruje jedino u samu preteranost svoje slobode, izložena, možda, iscrpljivanju od silnog i dobrovoljnog lišavanja, od ponavljanih ostrakizama, evo je prepunete samoj sebi.

gospodarica mora koja moraju da je nose.

Da, za nju, prve godine su protekle, kada je ona mogla sve da prožima i da nije bila pozvana da postoji u čistom stanju. Počinje druga avantura: tuđna alhemija — uporna u destilaciji jednog uzvišenog eliksira. Daleko su vremena u kojima je naki slepi i lutajući pevač pripovedao po vazalskim domovima Jonije ratove naroda i svade kraljeva. Uskoro, pesnik — zabrit pred belom stranicom — plaćae se, u svakom trenutku, da će je isprijeti rečju niskom i pogubnom.

Verovati u poeziju, zamišljati ponekad da je smatrati da postoji uprkos svemu — da je to nešto zajedničko između Homera i Malarmea.

Preveli s francuskog: G. Stojković-Badnjarević, A. Badnjarević

rože kajoa

stalne i univerzalne osobine poezije

Svakako, on može po tome da deli eventualne vrline poezije. Ali on stije poezija u meri u kojoj je slobodan stih. Ne bih napomenuo ovo kratkotrajno odsupvanje, da ono do krajnosti nije gonilo razvoj umetnosti od stihja i tajanstvenog kvaliteta označenog pod imenom poezije, da nije doprinelo da se izvrši radiklovanje ove od jednostavnih sredstava proizvodje. Ako ne postoji istovetnost između poezije i metrike, očigledno je da poezija može izbiti iz nekog drugog, različitog od mehanikih prednosti proizašlih iz versifikacije. Sada je potrebno istražiti ono što primitivno i univerzalno karakteriše poeziju a što, međutim, ne bi bilo ni ritam, ni kadenca, ni harmonija slogova, ni alteracija, ni sredstva zvučnosti, niti jedino od pravilnosti ili strogih povezanosti koje su, kroz različitost jezika i proizvodja — uvek i svuda — pribavljale uzvišene moći poezije.

Upotreba slike izgleda mi da donosi to drugo i stalno prisustvo. Svugde gde postoji slika, neka je to u prozi ili u stihu, javlja se — zaista — neki nov način upotrebljavanja jezika. Ona ga odvraća od njegova uobičajena načina označavanja. Njegovom kapacitetu imenovanja dodaje svojstvo da evocira. Ta neupotrebljena osobina s pravom se vraća među osnovna obeležja poezije. Ona ima, ako se do toga drži, svoje plemićke i starešinske titule. Svaka reč, u isto vreme, i označava, i evocira. U prozi, njena funkcija je pre svega da označava; u poeziji je od početka, da evocira. Vredno je truda da se na ovoj stvari insistira.

Reči služe da imenuju, da označe. To su znaci koji odgovaraju datostima, i koji, kao razlog postojanja, imaju to da ove učine prisutnima onome koji ih sluša. Oni moraju, koliko se može učiniti, da ih označe na tačan, trenutni i istoimen način. Ali

označavajući, on označava ne imenujući. On upotrebljava odnose, sličnosti, poredenja, sve vrste približnosti i saučestvovanja koji od svakog čine njegovu saradnika i koji i njega samog čine pesnikom, hoću da kažem, koji mu daju jedno od uzvišenih zadovoljstava poezije.

Slike se srodava sa zagonetkom. Ona je, možda, iz nje i proizilazila. Ona ne izgovara pravu reč, ali učini da se ova pogodi. Najčešće, ona najednom iznosi i pitanje i odgovor, jer ne radi se toliko o tome da se reši neki problem, koliko o tome da se izvrši procenijavanje nekog odnosa. Ahi zagonetka u tome nije manje prisutna. Jedan od najstarijih poznatih tekstova — on poliče iz III hiljade godina pre hrišćanske ere — jeste takmičenje u zagonetkama. Enmankar, sumerski kralj Uruka, potpomoćul od strane boginje Inini, stručenjaka u veštini reči, postavlja neresiva pitanja gospodaru Arate kojeg savetuje Ishkur, sin Enlila, boga rata. Himna I, 164 iz Rig-Vede, tekod je nabrajanje zagonetki. Kasnije, Hejdraksmal, u Hervarar Sagi, nije ništa drugo, nego dug niz zagonetki što ih prerušeni Odin zadaje kralju Hejdriku Mudrom. Tradicionalne metafore ili keningar iz skandinavike poezije jesu definicije zagonetki — sledene, nepromenljive, bez moći, na kraju upotrebe — koje zamenjuju reč a da u duhu ništa ne probude. Ali postojalo je vreme kada je trebalo izmisliti i ova iznenađujuća krivudanja.

U Africi, na poeziju, oko vatre od granja, igra se često sastojala u bici zagonetkama. Odgovori su uglavnom svima poznati. Ne radi se o tome da se nađe rešenje, nego da se obnove, da se otkriju drugi odgovori sposobni da zadovolje predloženu definiciju. Svako traži analogije neupotrebljene, a ipak svima prihvatljive.

Molimo čitaoce POLJA da u narednoj godini postanu naši pretplatnici. Iskustvo sa dosadašnjim rasturanjem lista pokazalo je da se pretplatom najsigurnije dobija list.

Pretplata za 1967. godinu iznosi 10 novih (100 starih) dinara. Pretplatu uplatite na adresu: POLJA, Katolička porta 5, tekući račun: 657-3-298 kod Narodne banke u Novom Sadu.